Observatoriulu ese de done ori in septemana, mercurea si sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numeri singuratici se dau càte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare càte 7 cr., la adou'a si a trei'a càte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu in Sibiiu.

Nr. 4. Sibiiu, 13/25 Ianuariu 1879. **Anulu II.**

Transilvani'a.

— Sibiiu. (Proiectulu de lege despre magiarisarea toturoru scóleloru). Noi ne luaramu timpu inadinsu si ne conteniramu a pune acelu proiectu fatale mai de multe-ori in discussiune publica asia precum ar meritá. Pentru-cá se nu ni se impute cà preocupamu opiniunile altora, séu cum are „Kelet“ inpertinenti'a de a face person'a redactorului responsabila de ori-ce opiniune s'ar emitte asupr'a acelui proiectu de trei-ori nefericitu, asteptaramu se vedemu cum ilu judeca anume acelea diarie straine, care sciu se fia cu totulu impartiali, cum si acelea din Cislaitani'a si Germani'a, la care nu afli nici umbra de simpathia càtra romani. Ei, bine, in casulu de facia pare cà aru fi conspiratu tóte cá se se pronuntie in unanimitate, cà scopulu supremu alu acelui proiectu este, cà daca nu s'aru poté esterminá cu asemenea lege tóte celelalte limbi si nationalitati din Ungari'a si Transilvani'a, in totu casulu inse limb'a si nationalitatea romanésca se o curatie cu ori-ce pretiu din acestea doue tieri. Acesteia ii este declaratu resboiu pe facia. Totu acelea diarie inse afla, cà ungurenii comitu cu acestu atentatu unu anachronismu, precum nu s'a mai vediutu altulu in tóta istori'a omenimei, si care candu s'ar poté realisá vreodata, ar produce resultate diametralu oppuse la celu asteptatu de ei. Pressiunea exercitata de limb'a latina asupr'a celei elinesci a inaintatu pe acésta la tronulu din Constantinopole. Pressiunea aceleiasi limbi latine, produsa din Rom'a catholica asupra popóraloru europene, au inpintenatu pe acestea cá se'si cultive limbele nationali pàna la rangu de classicitate. Incercarile imperatului Iosifu II de a germanisá popórale monarchiei au pusu fundamentele la cultivarea limbei magiare si a celorulalte. Tirani'a exercitata de Napoleonu I asupr'a germaniloru prin limb'a francésca, a produsu pe cei mai geniali scriitori germani.

Ceea ce voru a sci unele diarie italiane, cà archiereii aru fi invoiti cu magiarisarea, noi o credemu de fabula, cà-ci nu mai traimu pe la a. 1842 nici pe la 1847. Chiaru si atunci inse, consistoriale, anume celu din Blasiu, aù protestatu la diet'a Transilvana si la gubernu cu tóta solemnitatea si barbati'a contra magiarisarei (vedi actele publice din acei ani). Las' cà clerurile romanesci nu'si potu renegá originea loru si nu potu uitá nici pre unu momentu, din a cui sudóre existu ele; dara acestea cleruri numai in acelu casu s'aru potea invoí la magiarisarea scóleloru romanesci, candu ele aru fi decise a'si renegá si credinti'a religiósa cu ritulu bisericescu inpreunà, si a trece sau la biseric'a romano-càtholica si la ritulu ei, sau calcandu in urm'a fostului odinióra mitropolitu Stefanu Simionu in dilele lui Rakoczi, aru adoptá de a dreptulu dogmele calvinesci. Cà-ci adeca orbu este cine nu vede, cà prin magiarisarea scóleloru se ataca si lovesce dreptu in ânima si religiunea, si bisericele nóstre. Odinióra, in periodulu persecutiuniloru religióse, s'au facutu incercari de a se nimici immediatu religiunea si prin perirea acesteia mediatu a se desfiintiá nationalitatea. Astadi rolele sunt intórse: se incérca a nimici mai antaiu nationalitatea, dupa care ar urmá de siguru si spargerea credintiei religióse si desfiintiarea ritului.

Argumentulu fanatismului, cà prin magiarisare se propaga ide'a unitatiei statului ungurescu si consolidarea lui, este unu pretestu de nimicu, o masca alésa fórte reu, pulbere aruncata in ochii Europei. Auctorii magiarisarii, cei din 1830 cá com. St. Széchenyi, br. Nic. Veselényi etc., cá si cei din 1842, cá si cei de astadi, au sciutu si sciu fórte bine, cà securitatea unui statu nici-de-cum nu depinde dela unitatea nationalitatiei. Ei inse au imitatu si maimutiescu pàna in dio'a de astadi pe calugarii catholici, pe missionarii calvini, pe mollachi si dervisii mohamedani din evulu mediu, avendu in ochi cu totulu alte scopuri. Calugarii si dervisii incai era sinceri in missiunile loru. Nu asia sugrumatorii de nationalitati. Ei voru se omóre libertatea desvoltarei nationalitatiloru cu scopulu principale de a'si potea aplicá pe diecile de mii de tineri de ai loru cá dascali si professori pe la miile de scóle infiintiate de romani si de alte popóra, din causa cà pe la scólele loru nu mai au nici-una statiune vacanta, le lipsescu si salarie mai bunicele pentru dascalii loru. Din catedr'a de dascalu apoi nu e departe pàna la altariu si la amvonulu preotului, si omu de nimicu ar fi acelu dascalu calvinu, care nu ar fi in stare se ajunga la popía romanésca, precum ajunsesera odenióra sub Bethlen, Rákoczy, Apaffy, s'au cá dascalii si calugarii grecesci in Romani'a, serbesci in Banatu. Se afla adeca popóra, cá si individi, care au talentu si vocatiune numai pentru anumite ocupatiuni si professiuni omenesci, éra pentru altele nu sunt bune de nimicu. Greculu, arménulu, evreulu sunt comercianti nascuti si crescuti; dara apoi ce mai sunt ei? Greculu mai e corabieriu bunu, daca vrei, si soldatu. Professiunile la care este aplecatu magiarulu, le poti numerá fórte usioru pe degete, si acelea mai multu de cele ordinarie. Artistu superiore, cum pictoru, sculptoru, architectu de prim'a ordine, mechanistu, chemistu consummatu, aurariu, argintariu, horologieriu, apotecariu etc. etc. càti ati vediutu cá se fia magiari, de rassa curata, nu corcitura, nici cu numele schimbatu? Magiarulu, precum constatase si fói'a Deakista „Pesti Napló“, este aristocratu nascutu si crescutu, si cá atare, agricultoru, apoi advocatu de professiune, functionariu cam de placere, sciti, cá in dilele administratiuniloru patriarchali, apoi popa si dascalu, numai din educatiune, sau de lipsa si seracia. La professiuni asia de pucine, nu le incape tóta tenerimea loru; trebue se le mai deschida si alte statiuni. Aru fi mii de locuri vacante in armata; dara acolo nu le place a serví, decàtu celu mai multu pàna la rangu de capitanu, apoi se retragu. Cei perseveranti sub arme sunt numai esceptiuni. Acésta cestiune s'a discutatu de nenumerate-ori in diariele magiare, de càteva-ori si in dieta. Ei nu voru, si atàta e totu. Teneriloru magiari le mai place se stea pe acasa, si — dela unu timpu incóce, se se faca si dascali (docenti) in comune romanesci, pe unde din negrij'a protopopiloru, a parochiloru si altoru fruntasi, scólele confessionali s'au prefacutu in scóle comunali, adeca ungaresci; cà-ci se ne erte tóta lumea si cu ea ven. ordinariate, dara noi romanii avemu càtiva clerici fórte scurtu vedietori si indolenti.

Diariele cele fanatice magiare sbiéra, cà romanii din ura cumplita nu voru se invetie ungaresce. Intrebamu si noi: dara aceea multime de functionari magiari, aplicati intre populatiuni curatu romanesci, din ce causa nu voru se invetie si se vorbésca unu singuru cuventu romanescu? Este poporulu acilea pentru functionari, sau functionarii platiti din pungile poporului pentru densulu?

Este minciuna politica grósa, cà romanii numai din ura nu voru se invetie limb'a magiara; ci poporulu nostru, cá si alte popóra, nu voiesce se 'si pérda timpulu cu invetiarea ei din simpl'a causa, cà nu'i simte lips'a si nici cà 'i va simti-o vreodata. In càtu pentru romanii carturari, apoi betranii nostrii au fostu aceia, carei dicea teneriloru: Mergeti baiati dela Blasiu, unii la Clusiu, altii la Sibiiu, pentru-cá pe langa latin'a, se mai invetiati si alte doue limbi. In anii 1848—1867 a prinsu fórte bine la multime de romani, anume juristi, cunoscinti'a de tóte trei limbi ale patriei. Nici-odata austriacii nu aru fi inaintatu pe atàti romani la functiuni publice, daca acestia nu aru fi cunoscutu tóte trei limbile; asia inse n'au avutu incatrau, 'iau inaintatu, cà-ci avea lipsa de ei; si apoí austriacii sciá se 'si si aléga ómenii. Ori-ce limba straina, o considera ori-ce poporu, cá pe ori-care professiune, meseria, arta; o inveti numai daca 'i simti trebuinti'a si daca 'ti place, éra de sila nici-odata. Restulu este tiranía.

Care a fostu portarea serbiloru cu romanii din Banatu si din alte tînuturi?

(Urmare.)

Totu cam asia dupa esempluln popiloru. Déca poporeanulu romanu isi casatoresce fetiorulu cu o féta de a conlocuitoriului coreligionariu serbu, nuor'a nu vrea se vorbésca odata cu capulu altcum in cas'a socriloru romani, decàtu serbesce, cà-ci asia au svatuit'o parintii si mai vertosu pop'a loru.

Si ce se vedi! Cerbicós'a de nuora ii indupleca pre toti cei din casa, pre barbatu, socrii, cumnati etc. cá se tandalésca cu dins'a cum sciu, bine reu, serbesce! Sunt multe comune de acestea cu familii romane batujocurite de femei-nuore serbesci, — pe teritorinlu fostului confiniu militariu serbo-germano-banaticu, in tînutulu Panciovei si álu Bisericei-albe. Cine intrá in cas'a unei familii de aceste si petrecùndu numai càteva óre acolo, se scandalisá de limbagiulu ce-lu vorcescu romanii, serbitu, schimositu; printre 4—5 cuvente vîresce càte unulu serbescu, d. e. déca intrebi: „aveti buna apa in fòntana? ti respunde: „da bogme,“ (romanesce „dá dicu“) avemu, cà bunarele (adeca fontanile) nasie (nóstre) sunt curate! Acestu jargonu ilu vorbescu nu numai tieranii, ci si inteligentii, oficieri si amploiati pensionati.

Sunt ici colé si casuri, — dar fórte rari — cà si díntre poporenii serbi s'au casatoritu cu fiice romane; dar aci a fostu lucrulu intorsu; femei'a romana nici a cugetá n'a cutediatu, necum a vorbí romanesce in cas'a socriloru serbi. Unu popa, dascalu ori altu carturariu serbu nu ti-aru luá de socia féta de romanu odata cu capulu, cà-ci ast'a pentru serbime se privesce de o rusîne, fiinducà romanulu in ochii serbului ingòmfatu, numai omu de de omenia nu este. In societati séu ori-ce adunari ocasionale, unde se intru'nescu mai multi séu numai vre-o 2—3 serbi, pre totu omulu ilu ignóra déca nu e serbu; ér déca ochiescu pre vre-unu romanu, mi ti-lu iéu la insulte si se esprima cam asia: „Tai ie lopov, obesieniacu — nitcov ierbo ie Vlah“; adeca romanesce: „Acela-i lotru, spendiuratória — nimene, pentru cà e romanu.“

Manier'a acést'a brutala si sfruntata serbésca o pote cunósce veri-cine chiaru si la unii din elit'a natiunei serbesci; nu odata s'a manifestatu in cutare resiedintia episcopésca romana, la més'a ospitala unde se indopau cu mancàri si beuturi matadorii corifei serbi si cá óspeti ai episcopului romanu (sic!), in conversatiune animata, fiindu vorb'a despre cutare romanu, — se esprimau in modulu injuratoriu trivialu, indatinatu la ori-care serbu brancovicénu descendente alu Imperatului Dusianu!

Din cele premisse pàna aci se póte informá si convinge veri-cine, „cum este elementulu serbescu;“ póte vedé la càte fatalitati si suferintie au fostu espusi preste 1 milionu de romani condamnati a portá jugulu terorismului si despotismului aloru 30 mii de serbi adusi din Serbi'a la anulu 1689 in frunte cu metropolitulu Ippecului sub Imperatulu Leopold, — precum ni spune istori'a patriei. Numerulu loru s'a sporitu prin persecutiunea si desnationalisarea succesiva a romaniloru apesati si impilati in modulu espusu, cà-ci bietulu romanu lovitu si strimtoratu din tóte partile, de multi neamici, i mai remasese numai poterea de a suferi.

Ce i a indemnatu pre serbi a tractá asi'a cu romanii? Privílegiele imperiali; scopulu de a preface din fia-care omu — ortodoxu unu slaveanu, tendenti'a de desnationalisare! Unu veteranu preotu romanu, s'o spunemu francu, fia ertatu pop'a Mateiu Chîrciu din comun'a Comorisce in comitatulu Carasiu, omu de carte, in anulu 1845 resolutu si-a luatu curagiu intr'o audientia la episcopulu Versietiului Iosifu Rajacsics a intrá in discussiune cu elu asupr'a sórtei romaniloru, si la intrebarea adressata smeritului vladica, cà de ce se hulesce asia preotimea romanésca; de ce se silescu popii a „bucovisá“

santele slujbe in biseric'a romaniloru si slavenesce? éta ce ia respunsu Preosfintitulu: „Hei popo! voi Rumunyi vi-su prosti. More nu vedeti voi, cà in vecin'a Serbia cum traiescu preste 200 mii Rumunyi sub popi si dascali serbesci? Ce ghinditi voi cà este „pravoslavi'a?“ Sciti voi cà parintele ei celu mai adeveratu si mare este Tiarulu Rusiei, si cine vre se fia pravoslavnicu, treba se fia asia cum vremu noi, cine nu se inchina, nu este pravoslavnicu, cipapistasiu, — calvinu.“

Asia s'a esprimatu Rajacsics si pre bietulu pop'a Chîrciu mi-ti la tramisu la inchisóre in monastirea Mesiciu, unde cu ceia-lalti 13 popi romani internati a gemutu 6 luni, scotiendu buciumii din viile calugariloru.

Mai reu a patit'o nepotulu betranului, pop'a Ioachimu Chîrciu, carele intr'o audientia citatu la vladic'a, s'a incumetatu a'i reflectá: „Preosfintite! Noi nu suntemu Rumunyi rebeli, ci Romani loiali si credintiosi prénaltiatului Imperatu, la ce Preosfintitulu infuriatu i-lu insultà dicèndu'i:

„Moi popo! Inzadaru visati voi cu Rom'a, trebue se sci cà nu Pap'a dela Roma, ci Svetli Tiaru alu Rusiei este celu mai poternicu stepanu preste noi si preste voi Rumunyi pravoslavnici!“ Audindu apoi bietulu pop'a Ioachimu, cum i se prepara pedéps'a amenintiatória de a'i „rade barb'a“ adeca a'i luá darulu preotiescu, se indepartà din Versietiu fugindu acasa pe cali laterale, cá se scape de persecutori cari-lu urmariau se-lu escorteze. Càte persecutiuni de acestea au mai suferitu alti preoti, numai Ddieu va sci.

Se vede dar, cà metropolitului nostru, Escel. Sale Mironu Romanulu i este bine cunoscutu elementulu serbescu; elu a petrunsu cu diplomatia in rerunchii serbului, si cunoscèndu aspiratiunile, gravitarea si tient'a la consolidarea si intarirea acestui elementu sub scutulu Russíei, — aspiratiuni la formarea unei „Serbie mari,“ estinse pàna la Debretînu, — in discursulu seu memorabile tienutu de curendu in delegatinea regnicolara ungara, in cestiunea orientala — le-au accentuatu eclatantu. Ferésca-ne Ddieu de o nefericita eventualitate, cá prin incurcatur'a cestiunei orientale se nu se mai ridice lavin'a suprematiei serbesci asupr'a nóstra, cà-ci atunci vai si amaru de noi si de dilele vietiei nóstre.

„Persecutari de aceste au constrinsu pre cei mai multi dintre respectivii preoti insultati si degradati a-si salvá onórea si a-si luá refugiulu la simtiulu de dreptate alu potestatei statului, adeca la organele superiori ale regimului; dar' plansorile loru de acésta natura intre impregiurarile de atunci sub „voivodin'a serbo-banatica,“ nu se prea luau in consideratiune, bá ele dá ocasiune bine venita la continuarea persecutariloru si mai vehemente.*)

(Va urmá.)

Proiectulu de lege pentru introducerea limbei magiare cá studiu obligatu in tóte scólele confessionale nemagiare.

Acestu proiectu de lege de magiarisare, care precum scriu diariele unguresci, dejá s'au si inaintatu Maiestatii Sale spre aprobare prealabila si a carui analisa o amu fostu publicatu in unulu din Nri precedenti, suna in tecstulu seu autenticu asia:

„Fiindu de trebuintia, cá fia-carui cetatiénu se i-se ofere ocasiunea de a 'si insusi limb'a magiara cá limba a statului, amu luatu urmatórele mesuri:

Limb'a magiara fiindu dejá obligatória in scólele normale confessionale nemagiare, conformu art. 13 si 88 ale legii din 1868, pe viitoru i-se voru consacrá atàtea óre, in càtu fia-care candidatu de invetiatoriu se si-o póta insusi in graiu si scrisu, in cursulu invetiamentului normalu.

Dupa 3 ani de la punerea in lucrare a legii de facia, nimeni nu va poté dobandi diplom'a de invetiatoriu, séu nu va poté fi numitu cá suplinitoriu, déca nu va sci limb'a magiara atàtu de bine, in càtu s'o póta propune in scólele rurale.

Invetiatorii actuali séu cei care voru intrá in functiune dupa trei ani, sunt datori cá, in cursu de 6 ani de la promulgarea legei de facia, se invetie limb'a magiara astu-felu, in càtu ei se póta depune unu esamenu. Ministrulu instructiunii publice va poté scuti de acésta indatorire, dupa cererea loru, pe invetiatorii cari, la promulgarea legei presente, voru fi inplinitu etatea de 50 ani.

In scólele primarie si superióre poporale, in care limba magiara n'a fostu obligatória, déca se va aflá unu asemenea invetiatoriu care s'o póta propune eleviloru, studiulu limbei magiare va fi inmediatu obligatoru in anulu ce urméza dupa promulgarea legei presente. In genere, dupa 6 ani dela promulgarea legei de facia, studiulu limbei magiare va fi obligatoru in tóte scólele primarie si superióre poporale. Déca inse la numitele scóle se voru aflá invetiatori care se scia unguresce, spre a poté propune in modu multiamitoru studiulu limbei magiare, va deveni obligatoriu chiaru inainte de terminulu indicatu mai susu. Ministrulu instructiunei, in intielegere cu ministrulu de interne, voru decide in care districte séu in care parti ale loru se se introduca inmediatu, in modu gradatu, inainte de terminulu de siese ani invetiarea limbei magiare cá studiu obligatoriu.

Ministrulu de culte va veghiá si va controlá aplicarea esacta a acestoru decisiuni, prin revisorii scolari si prin celelalte autoritati scolastice prevediute in art. 3 din legea dela 1876 Nr. XXVIII.

Ministrulu culteloru si alu instructiunei publice si ministrulu de interne sunt insarcinati cu aplicarea legii de facia.“

Statutulu organicu pentru Bosni'a si Hertiegovin'a.

Tecstulu acestui statutu este urmatoriulu:

§. 1. Siefulu gubernului provincialu, care stà in capulu administratiunei, este subordonatu ministeriului comunu.

§. 2. Siefulu provincialu va ingrigi pentru sustienerea linistei, ordinei si a sigurantiei publice; va veghiá asupra pressei si asupra adunariloru publice si va raportá ministeriului comunu despre tóte intemplarile mai insemnate.

§. 3. Siefulu provincialu va ingrigí, ca legile se se esecuteze cu punctualitate si va esercitá dreptulu dísciplinariu asupra functionariloru.

§. 4. Siefulu provincialu are dreptulu de a denumí pe acei functionari, cari nu au salariu mai mare de 1200 fl. Pentru ocuparea celorulalte posturi va face propuneri la ministeriulu comunu. Siefulu provinc. are dreptulu de a stramutá pe functionarii lui subordonati dintr'o functiune in alt'a.

§. 5. Siefulu provincialu are dreptu de a chiamá barbati esperti si de incredere, cari i se paru necessari pentru desvoltarea administratiunei.

§. 6. Siefulu provincialu va face din propri'a initiativa propunerile necessarie ministeriului comunu in privinti'a administratiunei interne a acestei tieri.

§. 7. Siefulu provincialu va adressá rapórtele sale presiedintelui consiliului ministeriului comunu si va adaoge: „Catra comissiunea pentru afacerile Bosniei si ale Hertiegovinei in ministeriulu de esterne.“

§. 8. Afacerile, care atingu relatiunile Bosniei si ale Hertiegoviniei catra tierile straine (afara de monarchi'a nóstra), se voru ingrigí de catra ministeriulu de esterne, si siefulu prov. va avé eventualu de a procede in directiunea acésta numai dupa instructiuni.

§. 9. Resiedenti'a gubernului provincialu alu Bosniei si Hertiegovinei este in Serajevo, elu in sfer'a s'a de activitate este suprem'a instantia in aceste tieri.

§. 10. Gubernulu provincialu se inparte in 3 sectiuni a) pentru administratiunea interna, b) pentru justitia si c) pentru financie. Distributiunea agendeloru se va face prin siefulu provincialu.

§. 11. Sectiunea pentru administratiunea interna va ingrigí: pentru sustienerea si incuartirarea trupeloru c. r.; pentru sustienerea sigurantiei publice, intr'u catu acésta nu depinde dela autoritatile militare, pentru regulele sanitarie, institutele umanitarie, relatiunile comerciali, pentru mesuri si ponduri, pentru comunicatiuni, agricultura, pentru afacerile séu causele confessionali si scolari, pentru afacerile comunali, lucrarile publice, colonisatiune, emigratiune, pentru numerarea poporului si pentru tóte lucrarile relative la statistic'a acestoru tieri.

§. 12. Sectiunea justitiara a gubernului provincialu va ingrigí de administratiunea tribunaleloru si a institutelor penitentiarie, va avé dinaintea ochiloru aplicarea legiloru penale, va face propuneri de agratiare si va mediuloci arangearea si publicarea legiloru si à ordinatiuniloru.

§. 13. Sectiunea financiara a gubernului provincialu va face budgetulu ordinariu si estraordinariu si-lu va asterne de tempuriu ministeriului comunu. Ministeriulu comunu, in contielegere cu presiedintii ambeloru ministerie va esaminá bugetulu si-lu va asterne Mai. Sale imperatului spre preainalt'a aprobare. Sectiunea financiara va ingrigí mai departe de gestiunea oficiala a baniloru si de depunerea socoteleloru, de administratiunea bunuriloru statului si de venituri, de contributiunile directe si indirecte, de cassele guberniali, de montanistica, de posta si telegrafe.

§. 14. De agendele, care cadu in competenti'a ministeriului comunu, apartienu: intrebuintiarea veniturilor tierei, administratiunea suprema, cumpararea, vinderea séu incarcarea cu datorii a bunuriloru fiscali; mesurarea contributiuniloru si a vamiloru si incassarea loru; darea concessiuniloru pentru intreprinderile de drumuri de feru, de navigatiune cu vapóre si de alte transporturi, pentru institute de montanistica si de creditu si societati de actiuni. De agendele ministeriului comunu se tienu mai incolo tóte afacerile comerciali politice, monopolulu, regularea relatiuniloru intre proprietarii de pamentu si arendasi, colonisatiunea, servitutile bunuriloru fiscale, intrebuintiarea pamentului fàra posesori, suprem'a inspectiune si ordinea domenieloru fiscale, eclesiastice si ale mosieloru, regularea monetei, introducerea mesureloru si a ponduriloru. In tóte afacerile acestea ministeriulu comunu va procede in cointielegere cu ambele guberne.

Ungari'a.

B.-Pesta, 21 Ian. (Estrasu din epistola privata.) Pre candu veti primi acésta scrisóre, veti fi aflatu din „Közlöny“ (Monitorulu oficiale), cà Maiestatea Sa imperatulu si regele in urm'a propunerei facute de càtra ministrulu seu baronulu Wenkheim a binevoitu a distinge si decorá pe Preasanti'a sa dlu Ioanu Metianu, episcopu alu diecesei gr. res. orthodoxe a Aradului si Jenopolei cu ordinulu Corónei de feru Classea II-a, in semnu de recunóscerea meriteloru sale castigate prin o rara activitate pe terenulu bisericescu, scolasticu si filantropicu. Acésta prea inalta distinctiune nu va surprinde pe nici-unu romanu din partile nóstre, din càti cunoscu mai de aprópe zelulu si activitatea episcopului Metianu. Trecèndu preste celelalte inbunatatiri si reforme, reflectezu numai la institutulu pedagogico-theologicu din Aradu, care prin desvoltarea unei energie rare din partea preas. sale, fù ziditu indata in celu de antaiu anu alu archieriei sale; in alu doilea ilu provediù cu poteri didactice indoite de cum le avuse acela mai inainte; éra in alu treilea anu infiintià unu alumneu, in care au locu preste 50 de elevi pe anu. In acelasiu timpu scurtu episcopulu dupace luà la revisiune amerunta unele fonduri si cause incurcate, limpedindu-le cu ajutoriulu documenteloru si aflandu care spre ce scopuri era destinate, formà din venituri preste 20 de stipendie de càte 200 si 300, bá pre càtu sciu eu, unele si de 400 fl. Pàna la acestu timpu in acea diecese se sciá de unu singuru stipendiu saracu de 126 fl. In anulu 1877 au infiintiatu si fondulu preotiescu diecesanu, pentru ajutorarea deocamdata numai a preotiloru deficienti (invalidi) a celoru seraci dela parochii mai slabe, apoi alu veduveloru si orfaniloru preotiesci; dar acestu fondu are destinatiunea, cá cu tempulu se fia fondu de dotatiune pentru intrég'a preotime diecesana. Din acestu fondu care se urca la 200 de mii si care are unu venitu de 10.000 fl. pe anu, se ajutora astadi la vre-o 60 preoti, veduve si orfani. Mi se mai spune, cà s'a luatu in de aprópe consideratiune inca si impregiurarea, cà episcopulu actuale alu Aradului a facutu visitatiuni canonice prin diecesea sa in toti anii de candu o guberna. De alta parte este totu asia de bine cunoscutu in cercurile competente, càtu de multu doresce Mai. Sa monarchulu nostru inaintarea natiunei nóstre romanesci in cultur'a religiósa, morale si spirituale.

Corespondentie particularie ale „Observatoriului“.

— (Unu resunetu din muntii Abrudului.) Dle Redactoru! Dvóstra diaristii aveti datin'a adoptata de intrég'a pressa européna, cá de anulu nou se ne surprindeti cu càte unu articolu interesantu, acomodatu schimbarii anului, prin care ve esprimati parerile si inpressiunile d-vóstra fatia cu publiculu cetitoriu.

Am cetitu cu multa atentiune articolulu primu alu „Observatoriului“ publicatu in Nr. I subtu titlulu: „Presente de anulu nou“, in care vorbiti despre originea presenteloru si aduceti in combinatiune fórte nimerita darurile si plocónele, pe care le au capatatu natiunea romana de anulu nou. Si care sunt óre acele presente care ingreunédia iubit'a nóstra patria? Sunt totu atàtea asupriri noue, care amenintia nationalitatea si scump'a nóstra limba cu tempestati nimicitóre.

Fideli programei si principieloru ce professati, in inpregiurarile de fatia, fàra indoiala cà nu ne a'ti potutu face altu presentu de anulu nou. Recunóscemu si aci

---

*) Se ne permita dn. Corespondente a sustiné, cà dupa alte informatiuni authentice ce avemu noi de inainte cu 40 si cu 50 de ani, persecutiunile acelea au fostu si mai mari pàna a nu se infiintiá voivodin'a. Asia voise fost'a cancelaria de curte a Ungariei: A nimici pe unii prin altii. Not'a Red.

tienut'a ce o urmati si anume: a aretá totdéuna reulu care róde fara pregetu la tulpin'a bunei-stari a patriei nóstre, vermele neadormitu, care sapa la radacinele progresului, cangren'a care amenintia cu sterpire totala idei'a nationalitatii si sanctuariulu limbei nóstre. In consecentia promiteti, „ca veti continuá si de aci inainte, sacrificandu ceea ce aveti, pentru de a inmulti nutrimentulu spiritualu pentru toti si a sustienea si consolidá credinti'a intr'unu viitoriu mai fericitu.“ D-dieu se ve ajute!

Dintr'o data cu „Observ.“ imi vení la mana si Nr. 1 si 2 din „Telegrafulu romanu“.

Càta diferintia de idei si de tendentie! Cunóscemu prea bine trecutulu de 25 ani alu „Telegraf. rom.“ si amu trage bucurosu velulu uitarii preste elu. Dara candu vedemu, ca ce presente de anulu nou ne aduse elu, ni se machnesce ânim'a de dorere si ne innéca plansulu!

Vorbescu sine ira et studio, cá unulu ce m'am interesatu totudéuna si me interesediu de binele publicu si de binele natiunei.

Trecu cu tacere preste insult'a nedémna si copilarésca pe care o face acestu diariu, nu numai comitetului, dar intregei Asociatiuni transilvane, vorbindu despre fostulu ei organu literariu. Acésta insulta cade si mai tare asupra aceluia care o a facutu, decàtu asupra aceluia, asupra careia a fostu facuta. Dara déca „Telegrafulu romanu“ se considera pe sine de competentu a face o critica nimicitóre si nepreocupata, atuncea se o faca cu argumente, éra nu prin insinuari si insulte degradatóre.

Alt'a este inse ce me dóre si mai multu si m'au revoltatu pàna in sufletu. Voiescu se vorbescu despre articolulu-respunsu alu d-lui Simionasiu intitulatu: „Unde dai si unde crépa.“

Patienti'a si bunulu simtiu alu publicului cetitoriu alu „Telegrafulu romanu“, care, fiindu celu mai respanditu diariu de dincóce de Carpati, va numerá cu miile, a fostu pusa la proba prin unu ciclu de articoli tendentiosi, care subtu inofensivulu titlu de: „Suveniri din viati'a scolara din Blasiu“, au fostu scrisi intr'unu stilu fórte nespalatu, cu scopu de a resuscitá ur'a si rivalitatile confessionale. Ca acésta o facù unu individu, nu laicu, ci clericalu, este si mai caracteristicu pentru amicii sei de principii, alu caroru locu de intalnire sunt colónele numitului diariu.

Mi-a parutu reu candu am cetitu respunsulu demnu si moderatu alu dlui Blasianu, contra aceloru suveniri. Respunsulu celu mai nimeritu pentru o astfeliu de scriere, ar fi fostu: unu despretiu suveranu.

Ce? Nu sangera óre corpulu natiunei nóstre de rane destulu de numeróse ce i le-au causatu inamicii sei firesci? Nu ne este infiptu cutîtulu pàna in rerunchi? Nu ne sunt inchise aprópe tóte terenurile de activitate nationala, pentru unii cá si pentru ceilalti? Nu este óre amenintiata biseric'a si scól'a neunitiloru si unitiloru in acelasiu gradu?

In numele lui D-dieu sfantulu! pe acestea se le aparati si in contra inamicului comunu ve aretati virtutea si tari'a, éra nu in contra fratiloru de aceeasi mama. Nu ne ajunge óre cu nefastele calamitati càte au trecutu preste noi dela 1700 incóce? Se póte óre cá intre noi se se afle Herostrati, cari preferu peirea, numai se-si póta maguli vanitatile loru?

Multe intrebari de natur'a acestora asiu mai potea pune, dara me oprescu aci, conjurandu pe ori care romanu adeveratu, fia elu de oricare confessiune, cá mai intaiu de tóte se fia romanu si numai dupa aceea unitu séu neunitu. Éra generatiuniloru tinere si cu deosebire preotiloru de ambe confessiuni le dicemu: se nu profanedie missiunea sf. biserice, care ne a fostu totudeuna scutulu nationalitatii si alu limbei, si se nu desfaca si inveninedie o rana ce d'abea se inchisese, pentru ca scrisu este: afurisitu va fi acelu romanu, care va incercá a stricá legatur'a fratiésca.*)

Unu crestinu romanu.

— Oradea-mare, 21 Ian. n. (fragmentu). Dela Apa-botéza incóce avemu érna aspra si ninsóre destula; tempu bunu pentru semenaturi, cà-ci au apucatu a fi scutite sub albulu coperementu.

In vastulu nostru comitatu de 550 mii suflete recrutarea s'a inceputu in 15 Januariu si in 20 de cercuri administrative (subprefecturi, ung. szolgabiroi járás) va tînea pàna in 4 Martisioru. In comissiunile de assentare se afla si membrii romani; éra dn. advocatu Jos. Romanu este din partea civile presiedente in 4 cercuri: Ceica, Cohu, Beiusiu, Rabagani. — Acumu candu ne aflamu érasi cam in lumea militara, ar fi prea interesantu a se publicá date statistice si alte reflecsiuni instructive, care se potu face spre mare folosu practicu cu ocasiunea assentariloru, sau cum amu dice, candu se incassédia tributulu de sange, pe care popórale ilu platescu statului in natura. In timpulu nostru s'au scrisu si se mai scriu multe despre aptitudinea mai mare sau pucina a individiloru de diverse nationalitati pentru statulu militariu; dara opiniunile publicistiloru adesea fórte interessate, alte-ori tocma pre atàta de superficiali, au mare trebuintia de rectificare prin autopsía, de es. in sal'a de asentare si in pregiurulu ei.

— Din districtulu Beiusiului, 7/19 Ianuariu. Publiculu cetitoriu alu diarieloru romanesci va ertá, daca unii din membrii diecesei oradane ridicamu mai desu vocea nóstra dorerósa asupra starei deplorabile la care amu ajunsu. Eu din parte'mi asiu fi crutiatu pe lectori astadata; dara au ajunsu si aici in muntii nostrii dela Beiusiu una scire, care se dice cà ar fi esitu dela faimosulu dn. Nedetzky inpusu de ministeriu cá dirigente alu dominiului episcopiei. Adeca ni se spune, cà ni se va dá episcopu (de alegere nu este vorba), inse fóra dominiu, adeca fóra cá nou numitulu episcopu se póta luá in posessiune si usufructu averile immobili care se tînu de episcopi'a Oradei, cà-ci pe acelea voiesce se le administre guberniulu in regi'a sa sub cuventu, cá din venituri se se faca ameliorari mari si totu-odata se se platésca datoriile passive facute de episcopulu Olteanu. Dara apoi episcopulu din ce se traiésca? Sémena cà aceluia ii voru asemná vr'unu salariu, cá la ori-ce functionariu alu statului; éra pentru subventiunile, si ajutóriele, pe care le facea chiaru si unu episcopu delapidatoriu cá repaosatulu atàtu la scóle, càtu si spre alte scopuri eclesiastice, scolastice si filantropice, celoru lipsiti le remanu ochii cá se póta plange, cum disese odinióra càtra romani acelu generalu muscalescu. Deocamdata capitlulu canoniciloru au alesu de dirigente alu dominiului dela Beiusiu pe canoniculu Teodoru Kővári, éra in cóstele lui este pusu dn. Nedeczky, acelasiu omu, care fusese odata administratoru la doue dominie de ale fondului religionariu rom. catholicu, éra dupace fusese departatu de acolo, venise la episcopulu Olteanu, carele apoi scapase de elu in modulu cunoscutu acumu la tóta tiér'a. Cu Nedetzky este aplicatu si silviculturulu Treis. Lumea pe la noi urmaresce cu multu interesu resultatele acestei economii curióse, si astépta se védia cumu se voru intrebuintiá veniturile numite intercalarie. Cumca ómenii la tóte acestea dau din capu, nu este nici-o mirare, pentru cà tiéra are esemple nenumerate de modulu cum póte administrá statulu dominie si intreprinderi industriarie in regía, si ratiociniile alaturate in fiacare anu la budgetele respective ne spunu restulu. Rare admnistratiuni in regia arunca vreunu folosu considerabile.

Dupa atàta saracia si compromissiuni ar mai lipsi cá se ni se dea si unu episcopu, cum se nu'lu dorimu nici inamiciloru nostrii. Mare focu a cadiutu asupra capeteloru nóstre. Ajunseramu, cá ómeni matori, sub unu tutoratu, precum se dà numai la minoreni. Batuti sunt pastorii si se voru risipí oile. Acela e blastemulu pecatului, cá se traga altele in urm'a sa. Mancatau parintii póme necópte si acre, éra acuma strepediescu dintii fiiloru. Este o specie de secularisare a dominieloru, ceea ce vedemu de inaintea nóstra, unu pregustu alu secularisarei definitive, care se prepara cu incetulu.

---

*) Vedi „Telegrafulu romanu“ Nr. I. a. c.

Sciri diverse.

— (O mistificare neesplicabile.) — Orice omu, care e in catuva in curentulu afaceriloru politice, se va mirá dinpreuna cu noi de nostim'a istorióra pe care ne-o povestesce unu vechiu diariu oficiosu din Vien'a „Femdenblatt“ dela 14 a. c. Éca ce cetimu intre scirile dilei ale acestei foi „bine informate.“

„D. Brateanu, ministrulu-presiedinte alu Romaniei, care se afla de catva tempu aici, pare ca nu s'au asteptatu se aiba in Vien'a relatiuni oficiale, dupa cum se va vedea din urmatórea episoda. Ministrulu romanu afla aici ca se va dá unu balu la Curte si esprimà dorintiá de a luá parte la acésta serbare. Se intielege de sine ca pentru acestu scopu n'a fostu lipsa de càtu de o simpla anunciare din partea delegatului romanu si invitarea urma pe data. Déru ce se intempla? D. Brateanu nu'si adusese cu sine la Viena uniform'a sa, de óre-ce nu socotise se aiba aici nici unu felu de relatiune oficiale, si astu-felu nu'i remase de càtu sau se nu iá parte la serbare, séu se'si céra permissiunea de a veni la balu in simplu fracu de salonu, ceea ce i-se acordà fara intardiare.“

Cetindu acestea, ori-cine se va intrebá, cum d. Brateanu, ministrulu presiedinte alu Romaniei, a potutu fi in acelasiu tempu si la vi'a d-sale dela Pitesci, si la balulu Curtii din Vien'a? Afara de acésta, istori'a uniformei nu este mai pucinu nostima, de óre-ce este sciutu ca la noi ministrii n'au nici o uniforma.

„Romanulu.“

— (Petrecerea de binefacere a dameloru din Brasiovu.) Petrecerea ce au arangiatu damele romane din Brasiovu in presér'a dilei de anulu nou a reesitu càtu se póte de bine in tóte privintiele. Scopulu ei filantropicu a fostu atinsu in modu insemnatu, cà-ci au incursu aprópe una miia florini, care se voru intrebuintá de càtra Reuniunea femeiloru romane pentru instructiunea fetitieloru orfane. De multu Brasiovulu nu a vediutu o petrecere atàtu de frumósa si animata. Societatea romana a Brasiovului cu acést'a ocasiune s'a mai aratatu odata in vechi'a ei splendóre. Serat'a de Duminica sér'a se póte insîr'a cu totu dreptulu intre cele mai frumóse din càte le-a avutu Reuniunea femeiloru romane dela infiintiarea ei. A fostu nemerita ide'a, cu care a venitu dómn'a Veturi'a Dr. Neagoe la adunarea generala a Reuniunei femeiloru romane, cá se se faca o asemenea petrecere cu scopu filantropicu si totodata, pentru cá se se inainteze mai multu acestu scopu, se se contracteze cu otelierulu pretiuri mai eftine cá cele obicinuite pentru mancari si beuturi si diferenti'a se cada in folosulu intreprinderei, ear' pentru a atrage interesulu publicului, unu numeru de dómne si domnisióre se iá asupra'si sarcin'a de a inspectioná serviciulu la mese si a controlá ceea ce se consuma. Le servesce spre lauda si onóre dameloru nóstre, ca au inbraciosiatu acésta idea si ca formandu indata unu comitetu, au contribuitu cu tótele la stralucit'a reesire a acestei nobile intreprinderi. Ceea ce a datu petrecerei unu farmecu si mai mare a fostu inpregiurarea, ca damele insarcinate cu control'a au aparutu tóte costumate si cu deosebire in costumu nationalu. „Gaz. Trans.“

— (O medicina escelenta contra diphtiritis-ului.) 1. Cu untu de lemnu caldu fréca'ti tóte vinele grumazului, pe gùtu si vinele dupa urechi; 2. tórn'a cu o linguritia pe o ureche, apoi in ceealalta, si la càte una óra se beai din elu amestecatu cu zacharu meruntu si in 48 óre vei fi sanatosu. N. Oprea.

— (Desfiintiarea inpositului pe venatu.) Precum se dice, in ministeriulu de finantie ungurescu s'ar fi lucrandu la unu proiectu de lege, prin care se va desfiintiá acéstu inpositu nejustu. A trebuitu cá cetele de lupi, vulpi si ursi se se inmultiésca preste mesura de multu si se causedie daune mari, pentru cá ministeriulu se se convinga in fine despre inoportunitatea acelui inpositu nepracticu, de care s'au bucuratu pàna acuma numai fiarale silbatice.

— (In Birmingham au arsu) bibliotec'a cea mare, care avea preste 80.000 volume. Intre acestea se aflau 8000 volume care erau colectiunea cea mai completa din lume a opereloru lui Schakespeare cu tóte criticele si traductiunile apparute. Totu acolo se aflá si o colectiune a scriitoriului spaniolu Cervantes, precum si o mare colectiune de stampe.

— (Press'a englesa). Precum arata registrulu lui Printer, in regatulu Britaniei mari se publica acuma in fiacare di 143 diarie, contra 151 ce se publicau in anulu trecutu. Din acestea 18 se publica in London, 85 in provincii, 2 in Wales, 21 in Scoti'a, 16 in Irlandi'a si 1 pe insul'a Jersey. 81 din acestea esu in editiune de dimineti'a, éra 65 in editiune de sér'a. Rangeate dupa tendintia, 64 sunt liberale, 37 conservative si 42 independente séu neutrale.

— (Marele tragedianu Ernesto Rossi) in trecerea sa spre Romani'a, s'au opritu in capital'a Ungariei, unde a datu cateva representatiuni.

— (Date statistice pentru jucatorii de loterie.) Dintr'o comparatiune a numeriloru ce au iesitu in decursulu anului trecutu in cele trei loterii din B.-Pesta, Sibiiu si Temisióra resulta ca in loteria dela:

B.-Pesta s'au trasu: de 5 ori numerii 20 si 74; de cate 4 ori numerii 54 si 86; de cate trei ori numerii 8, 10, 16, 18, 27, 29, 50, 59, 60, 65, 72, 87 si 88; de cate 2 ori numerii 9, 14, 19, 21, 22, 37, 40, 49, 51, 53, 57, 62, 64, 66, 67, 71, 73, 77, 79 si 83; numai decate un'a data s'au trasu numerii 1, 2, 4, 6, 7, 10, 13, 23, 26, 33, 34, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 52, 56, 58, 61, 63, 69, 70, 75, 80, 81, 82, 89 si 90. Nu au iesitu la sorti de locu numerii: 3, 5, 12, 15, 17, 24, 25, 28, 30, 31, 32, 35, 44, 48, 55, 68, 76, 78, 84 si 85.

In Sibiiu s'au trasu: de cinci ori numerulu 21; de cate patru ori numerii 4, 6, 52, 65 si 86; de cate trei ori numerii: 7, 11, 13, 18, 24, 25, 29, 30, 33, 64, 72 si 76; de cate doue ori numerii 2, 8, 14, 17, 20, 23, 31, 32, 34, 37, 38, 41, 47, 48, 49, 54, 58, 63, 68, 69, 70, 74, 81 si 88; cate odata s'au trasu: 1, 5, 10, 12, 16, 19, 28, 36, 39, 40, 42, 43, 45, 51, 55, 56, 57, 59, 62, 66, 71, 73, 77, 85 si 89. Nu au iesitu la sorti de locu in loteri'a din Sibiiu urmatorii numeri: 3, 15, 22, 26, 27, 35, 44, 46, 50, 60, 61, 67, 75, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 87 si 90.

In Timisiór'a s'au trasu de ca patru ori numerii: 25, 27, 35, 74 si 75; de càte trei ori numerii: 3, 26, 45, 60, 62, 67 si 82; de càte doue ori numerii 2, 5, 6, 12, 16, 17, 18, 21, 22, 30, 34, 37, 40, 42, 46, 48, 50, 51, 54, 57, 65, 68, 69, 71, 72, 78; càte odata s'au trasu numerii: 24, 28, 33, 38, 41, 43, 44, 47, 49, 53, 58, 63, 64, 66, 70, 79, 80, 85, 86 si 90. — N'au esitu la sorti de locu numerii 1, 4, 8, 9, 11, 13, 15, 29, 31, 32, 36, 39, 52, 56, 59, 61, 73, 76, 77, 87 si 88.

Totu din acésta dare de séma resulta, ca in anulu trecutu in aceste trei loterii, care sunt unu isvoru fórte abondantu de venitu pentru statu n'au esitu la sorti 62 de numere. Óre candu va sossi si la noi momentulu cá se se desfiintiedie acésta institutiune, ce nu mai esista in nici unu altu statu din Europ'a civilisata si care basenduse pe credulitatea, naivitatea si credinti'a desiérta esploatésa in modulu celu mai necrutiatoriu tocmai clasele cele mai serace ale poporatiunei. Càte milióne nu se arunca óre pe fiacare anu in stomaculu fara satiu alu loterieloru? Dara, vorb'a romanului: nu este nebunu celu care mananca noue paini, ci acela care i le dà.

Cestiuni literarie romanesci discutate in diarie de alte limbi.

Intre impregiurarile sinistre in care se afla natiunea romanésca din monarchia, este unu adeveratu complimentu pentru noi vediendu cà in diarie de alte limbi sunt tractate cestiuni strictu philologice romanesci;

dara nu credemu cà o ia de complimentu publiculu fórte amestecatu alu unui diariu politicu, buna-óra cá „Herm. Zeitung“ sau cá „Kelet“ din Clusiu. Acestu din urma isi batea jocu mai deunadi in Nr. 271 din 26 Nov. 1878 de orthographi'a romanésca, dicùndu cà ea este tocma cá la turnulu Babilonului, insemná totu-odata intr'o nota reutatiósa, cà acésta dissensiune ar veni dela cea confessionale, çà-ci unitii aru fi etymologisti, neunitii euphonisti! Éca, na! Dara nu sciu cum se intemplà, cà totu atunci, in acelasiu numeru si pe aceeasi si colóna isi trase siesi o palma tiépana, candu spuse tierei si lumei, cà Academi'a scientifica magiara din B.-Pesta abia acuma fù in stare de a stabili regulele orthographice pentru limb'a magiara, si cà aceea publicata in fasciculu se vende numai cu 10 cr., pentru cá se o póta avé fia-care magiaru, spre a'si scrie de aci incolo limb'a nationale corectu. Acelasiu „Kelet“ marturisesce frumosielu, cà in cei 30 de ani mai din cóce atàtea orthografii, sau mai bine cum dîcu grecii, kakographii (rele) se inventasera la densii, in càtu era timpulu supremu cá se pasiésca la midiulocu academi'a cá auctoritate suprema si se aduca ordine in marea confusiune (és rendet csináljan a nagy zürzavarban). Dvóstra sciti, cà academi'a magiara de sciintia s'a infiintiatu la a. 1830 si asia ea in 48 de ani a lucratu mereu si potemu dice, cu zelu estraordinariu, la gramatica, orthographia, dictionariu, fóra a terminá vreodata. Asia dara „Kelet“ et Cons. n'au decàtu se 'si bage pumnulu in gura, ori-candu le vine mancarimea de a'si bate jocu de cestiunile nóstre philologice; cà-ci este lucru firescu la tóte popórale, prin urmare si la noi, cá se se nasca si orthographii de fantasía, de placere si capritiu, de comoditate si lene.

Colegiloru nostrii dela „Herm. Ztg.“ le casiunà in Nr. 305 din a. tr., cá se 'si indópe publiculu atàtu de innocente in cestiuni de limba romanésca, cu una critica indreptata asupra articlului nostru din Nr. 101 „despre tiparirea cartiloru sacre romanesci cu litere latine.“ Daca corespondentele ar fi tînutu vreo prelegere, spre ex. despre diphtongii nemtiesci ai, ay, aü, ei, eu, ey, despre T si Th, F si V, sch, ss, sz, dsch, etc., n'amu avea nimicu de disu; dara publiculu germanu si orthographia romanésca!? Intre acestea inpregiurari se nu ni se céra nici noue nu sciu ce anticritica prea seriósa, cà nu este loculu ei aici; preste acésta, calamitatea cea mai mare este, cà asta-data nu prea avemu multu de supusu la critica.

Din spiritulu si contestulu corespondentiei sale sémena tare, cá si cumu auctorulu ei ar voi se reduca discussiunile nóstre philologice numai la carturarii din Sibiiu si la diariele loru de acilea. Departe, fórte departe. Nici-o discussiune philologica romanésca nu s'a inceputu in Sibiiu, din dilele protopopului directoru Radu Tempeanu, dr. Molnaru si advocatulu Aronu pe la inceputulu acestui secolu. Cu totulu pe airea isi au ele originea si anume pe acolo, unde studiulu comparativu alu limbei nóstre se continua din trei generatiuni cá de 100 de ani incóce, si pe acolo, unde esu preste 70 de foi publice romanesci, unde se aduna si publica chronice si documente romanesci din sec. alu 16-lea, et 17-lea, unde existe academia de sciintie, facultati de sciintie, amvonu in biserica, tribune parlamentarie, tribunale, collegiuri de advocati (Barreau), teatruri, societati comerciali etc. tóte in limb'a nationale romanésca. Meritulu celu mare alu Sibiiului a fostu pàna acum, cà au adoptatu si cultivatu ce au aflatu bunu pe airea.

Nu orthographi'a cu semne ori fóra semne este cestiunea principale, asupra careia curge la noi discussiunea, ci cu totulu altele: Gramatic'a in ambele sale parti, adeca etymologi'a si syntactic'a, cum si dialectologic'a. Nu in caciule si coditie (semne) afla asia numitii etymologisti reactiunea, ci intru incercarea de a ne corrumpe limb'a prin asia numite gerguri sau jargóne. A insielatu pe dn. corespondente alu lui „Herm. Ztg.“ ori-cine 'ia disu, cà poporulu intielege cuventele acelea rancede, turcesci, slavonesci etc. Ce ve costa cá se adunati la unu locu 100, 1000, 10,000 de romani tierani (sateni), din cei mai destepti in tóta Transilvani'a, dara se nu scia carte si se'i intrebati, de es. ce insémna tóte acelea cuvente turcesci citate de noi in Nr. 101; se'i intrebati mai departe, ce este Blagorodnic, blagocestiv, bez, bogoslov, bondoc, bajenie, basnuire, bîlcîu, vel, vileag, gospodariu, gude, dvornic, delà, dîrj, zapis, zuluf, iazer, ipac, isbranire, izlaz, ispas, crug, cusur, lapovitia, mofluz, miglisire, nemete, noianu, oblója, obrajania, otnosîenie, ohabnicu, pihota si pihotasiu (rus., pedestrime, pedestru), polcovnic, parucic, praporgic, povarna, poleiu, posac, potca (la slavi membrum femin:) pocire, prez, pressusdvie, pràvàlía (bolta), prapal, pîcla, rasnă, restriste, svon, havuz, halca, heretisire (grec.), ceapraz, celetnica (prostituta), sfrt, sfertu (patrariu), ciotvrt (curatu romanesce armu, 1 picioru, a patr'a parte din vita), cirac, cîlen, sîret (astutu, insielatoriu) etc. etc.

Milióne de romani nu intielegu nimicu din tóte acestea maracini si scaieti bagati in limba prin dascali si logofeti straini.

Si érasi, adunati la unu locu, nu 1000, ci unu milionu de romani din alte tieri curatu romanesci si 'i intrebati ce intielegu ei din: Alduescu, biciuluescu, samadasiu, varmeghie, fispan, solgabiràu, fàgàdau, birisiu, kingyeu, marhá, kiskinyeu, sàbàu, suciu, sigyartàu, astalusiu, gàbànasiu, feiseu, tultesiu, sîértesiu, hàlàduire, gozu, kéfe, clopu, maiosiu, valosu, valatasiu, hintyeu, inasiu, gyepleu, haborusîagu etc. etc., si cum le-ar suna candu 'iar salutá nisce romani dintre Somesiuri, Crisiuri si Tis'a de es. asia: Alduésca-ve Dumnyezàu fratye, da gye ungye sùntyeti? Se vegye cà sùntyeti gye-airlea, cà nu bàszàduiti asia tyistasiu rumànyestye cá pe la noi. Noa, dá candu ati araduît gye-acasa? si candu ati iercazuitu aici? Noa, ugyánu kedvesi vindici. Dumneavóstra pare cà suntyeti criscàdài (negutiatori, comercianti). Daca ve criscâduiti cu màrhài, veti avea nyirisiugu bunu. Uisîagurile dvóstra sîe mai hirdetuescu? Dgyin iarasiulu nostru a ielantuit falsîeriulu, càs' multye marhe betyesje sii nyumurusîag mare pe óminyi.

Pentru provincialismii din Banatu, dn. E. Picot inventà semne, pe care nu le afli in nici-o tipografia din monarchi'a nóstra. Se cercetati si limbi materne, cá cea din Sasime in Transilvani'a, cá cea din Bucovin'a etc.

„Tat'a nui acasa; a plecatu cu noterulu si cu fersterulu la Amstag; da besîaidulu dtale este pe masa la noi, cà ti s'a pozvolitu ce-ai cerutu; numai se platesci pentru stempelu, cá se facemu berichtulu cu poslusîani'a nóstră càtra Bezirksvorsteher.

„Soru-mea cànta bgine pe claviru, numa nui stimuluitu de multu si clavirlererulu a voiajatu la Bucuresci cu unu beamter dela staieramt.“

„N'audi Gafitio? Di la fraumutter se 'mi dea bighelaisenu, si bigaluescu camesile. Da Ienachitia candu a rupt éra hosentrôngenele alea? Se spui la milfrau, se nu mai aduca obers asia prostu, cà tat'a se gretialuesce de elu si are s'o entlassen.“

„Da pe fiiulu dtale celu mai mare la ce scóla l'ai datu?“

„Apoi cà este acumu in dritte realsîule, dara din matematica si naturwissensîaft au avutu tîaignisu cam slabu. Destulu l'am certatu si eu si maica-sa (pe slavonesce), dara este cam leichtsinnigu de feliulu lui. Ce se facu, daca nu se póte alege unu technikeru din elu, l'oiu da la unu gesieftu. Maica-sa dice, cà ar fi bunu de unu handlungsagentu, cài place se umble multu.“

„Da se vedemu mai antaiu, o se scape dela militerassentirungu. Candu am fostu in geselsiaft le her Streckaisenu, acolo m'am unterhalten cu stabsartztulu si m'am rugatu se 'mi visitiren pe fiiu-meu, cá se sciu mai din ainte, de e tauglich ori nu. Hausartztulu meu îmi dîce cà este camu plattfusu.“ Ia se intramu ici in delicatessenhandlungu la unu pacharu de stomachiconu. Mei Nitia me! Du-mi-te curendu la snaiderulu meu, intréba, gata 'mi e winterroculu si slafroculu.“

„Mei frate, dá strengu mai este obergespanulu nostru cu beamterii; pe birgermaisterulu l'au suspendatu, si despre senatorulu Glavatîna au berichtet la ministeriu, cà e dinstuntauglich, éra secretariului ia fervisen cà a cerutu urlaubu din nou; si acuma amtsstunden se incepu de la 8 ceasuri; se dau si cancellaispesen mai pucine decàtu in vremea nemtiloru. Am fostu la waisenamt in erbsîaftsangelegenhaitu alu nepotiloru, da ce mai verwirrungu era si acolo, ca dinstpersonalu e prea micu, si cei tineri nu sunt aingeibt.“ etc.

Ori-cine va fi caletoritu in viéti'a sa prin Alsati'a (Elsass) si va fi statu numai 12 óre, de es. in Strassburg, va avea in viia memoria acelu jargonu, sau cumu ii dicu nemtii, Kauderwälsch franceso-germanu infricosiatu, ce se vorbesce in acelea regiuni; afara inse de classele inferiori ale societatiei, cá tergovetii vendietori, si cá industriarii mici etc., nici-unu germanu civilisatu nu va cutedia se 'ti dica dtale, cà aceea este limb'a sa nationale, ci te va mana la cei mai buni scriptori ai natiunei si te va invetia, cà limb'a nationale germana este cu adeveratu luata din gur'a, sau cá se dicemu asia, din proprietatea poporului intregu, dara nu tóta càta o aflasera la elu, si nici asia de difforme, nespalata si negrijita, precum o are mai alesu poporulu germanu, ci ómeni de cultura inalta si sciintia vasta, luandu in man'a loru materialulu intregu alu limbei cu tóte formele sale aflate la poporu, l'au cercetatu cuventu de cuventu, litera de litera, forma de forma, l'au cernutu si sortatu, culegêndu totu ce este bunu, precumu spalatorii de auru culegu grauntiele aurului nativu din nisipu si tina, apoi l'au pusu in ordine si tornatu in forme frumóse estetice, dupa aceea s'au intorsu éra la poporu si 'iau disu: Éta averea ta, inregistrata la inventariu, inavutita de noi, regulata si intrebuintiata cu bunu folosu, vino la scóla si la biserica, la tribuna si la scena, cá se ti-o iai asia cumu tiamu regulat'o noi, in drept'a proprietate a ta.

(Va urmá.)

Notitie literarie.

— Diariulu „Cocosiu rosiu“ pretinsu umoristicu cu ilustratiuni (lucus a non lucendo), despre care lumea audise ca s'au nascutu, ca au clocitu, mai apoi ca au cantatu, éra ca de mai multu tempu au ragusîtu, in Nr. 21 din 25 Dec. 1878 ne inpartasí dorerós'a scire, ca au si amutîtu. Facêndu'si testamentulu ne onorà si pe noi cesti dela „Observatoriu“ cu unu reclamu gratuitu. Dorindu-i tierina usióra, i remanemu prea indatorati pàna la reinvierea cea mai de apoi.

In tempulu din urma ne mai venira:

— Articlulu de lege XX din anulu 1877 despre Regularea afaceriloru pupilarie si curatorale (intratu in vigóre la 15 Ianuariu 1878) si ordinatiunea ministeriulu de justitia din 20 Aprilie 1878 Nr. 8476. — Estrasu aprópe completu si practicu in traducere romana de Ioane Cretiu. Sibiiu, 1878. Pretiulu 25 cr. La acelasiu autoru se mai afla inca de vendiare si:

— Organisatiunea comuneloru rurali. Pe bas'a articolului de lege XVIII din 1871 si V din 1876 despre regularea comuneloru. Sibiiu, 1876. Pretiulu 15 cr. v. a. — Recomandamu din parte-ne aceste doue brosiurele eftine, tuturoru preotiloru, notariloru comunali, precum si tuturoru celoru ce voru a se informá despre dispositiunile coprinse in ele.

Pretiurile cerealieloru

si altoru obiecte de traiu au fostu la 24 Ianuariu in Sibiiu:

Grâu, dupa cualitati	1	hectolitru	fl. 5.40—6.20
Grâu, amestecatu	1	„	„ 4.50—5.10
Secara	1	„	„ 3.60—4.—
Papusioiu	1	„	„ 2.80—3.20
Ordiu	1	„	„ 4.—
Ovesu	1	„	„ 1.50—2.—
Cartofi	1	„	„ 1.50—2.—
Mazare	1	„	„ 5.——5.50
Linte	1	„	„ 10—11
Fasole	1	„	„ 5.——5.50
Lardu (slanina)	50	Kilogram.	„ 35.—
Untura (unsóre topita)	50	„	„ 28.—
Carne de vita	1	„	„ 33—.44
Oua 10 de			—.25

Cancelaria de advocatura.

Subscrisulu are onóre a face cunoscutu, cà dela 10 Ianuariu a. c. dupa st. nou a deschisu cancelaria de advocatura in Vinga (comitatulu Temisiórei), strad'a principale Nr. 238 si ofere onorabilelui publicu servitiulu seu de jurisconsultu in tóte afacerile juridice, anume in cause de processe civili, urbariali, catastrale si funduarie, clironomii (hereditati, lasamênte), criminali etc.; primesce substitutiuni, comissiuni si interventiuni in ori-ce cause strictu juridice, administrative, finantiali etc.

In afacerile ce i se concredu, va purcede cu consciintia si punctualitate.

Demetriu Selageanu,
advocatu.

(58) 2—3

Anunciu.

Am onóre, a aduce la cunoscinti'a on. publicu, cà de la 1 Ianuariu a. c. am deschisu cancelaria advocatiala in Dev'a, strad'a Margelei Nr. 115.

Dev'a la 3/15 Ianuariu 1878.

Franciscu Hoszu Longinu,
advocatu.

(59) 1—3

Morburi de pieptu si plumani

de ori-ce natura se curéza siguru prin

Allopulu de plante Schneeberg a l. Wilhelm

pregatitu dupa prescrierea medicului, si se capeta de la **Franz Wilhelm, apotecariu in Neunkirchen.** Suculu acest'a s'a doveditu de bunu pentru dorerile de **grumazu** si **pieptu, grippa, ragusiéla, tusa** si **trógna.** Multi cumperatori marturisescu, ca numai sucului acestui-a au a-si multiumí somnulu placutu.

Escellentu este suculu acest'a, cá preservativa pe **tempu negurosu si aspru.**

In urm'a gustului fórte placutu copiiloru este folositoriu, celui-ce sufere de plumani inse, o trebuintia; cantaretieloru si oratoriloru cont'ra vocei inchise séu ragusîte, unu midilocu necesariu.

Multime de atestate confirma cele de susu: Cea mai clara dovéda despre effectulu extraordinariu alu acestui sucu este, ca cons. de curte de d. prof. **Oppolzer,** rectorulu magn. la universitatea c. r. din Vien'a, ilu folosesce cu celu mai bunu succesu in spitalu, precumu si la persône private.

Asemene s'a aflatu recomandabilu si s'a prescrisu adese suculu acesta de multi alti medici indigeni si din strainatate.

Pentru dovedirea celoru afirmate reproducemu urmatórele scrisori recunoscutóre:

Testimoniu.

Fiiulu meu de siese ani Franciscu a suferitu optu septemani in tusa magarésca in asia mesura, in câtu me temeam cà nu cumu-va se se innece; intru ace'a a slabitu cu totulu si a fostu atâtu de debilu, in câtu abia stá pre petióre. Atunci mi-s'a recomendatu allopulu de plante de Schneeberg, si multiamita acestui midilocu minunatu, indata dupa iutrebuintiarea primei sticle a mai incetatu tus'a, dupa a dou'a sticla cautá bene afora copilulu, a venitu la potere si de atunci e deplinu sanetosu. — Si fetiorulu meu celu mai mare a scapatu in câtev'a dile, prein midiloculu acest'a, de o tus'a mare si ragusiéla.

Deci cu multiamita sincera estradau acestu testimoniu, pentru curarea rapede si miraculósa a copiiloru mei si dorescu cá acestu midilocu se devina cunoscutu si folositu in tóte partîle prein omenimea suferinda.

Flatz, 6. Martiu 1855.

Anton Just. **Laurentiu Scheibenreif,** primariu.

Onorate Domnule!

Te rogu a-mi mai tramite càtu mai in graba inca 4 sticle dein renumitulu D-tale Allopu de planta, dupa folosirea aloru 2 sticle aflu cà dorerea de pieptu si gutu, pre cumu si respiratiunea scurta se micsioréza pre di ce merge, pentru ace'a me adresezu astadata de a dreptulu la D-Ta, in sperarea de a capatá dein celu mai próspetu. Acludu 5 fl. m. c.

Cu tóta stim'a se subsémna

Heinrich Bock, chirurgu.

Münchret langa Ostrang, 23. Febr. 1859.

Testimoniu medicale.

Allopulu de plante Schneeberg este unu medicamentu fórte usiuratoriu pentru doreri de pieptu, asthma, hectica, tusa, cataru, si este de recomandatu in casuri de astfeliu de bóle.

Hohenmauth, 25. Ian. 1858. Dr. **Feschl.**

D-lui **L. Cantily,** apotecar in Graz.

Onor. Dle! Folosindu in desiertu diferite midilóce pentru dorerea de pieptu, de carea suferiam greu de 2 ani, am cercatu si cu o butelia de allopulu de plante Schneeberg anunciatu de d-ta, care se póte recomandá pe siguru la toti hecticii; pentru-ca, dupa intrebuintiarea celui d'antaiu exemplariu amu sentîtu usiorare, si dupa-ce am mai cercatu cu 2 sticle din acésta medicina minunata, sanetatea mi se restaurà pe deplinu. Multiamindu-si Dlu meu, din tóta ânim'a, remanu alu D-tale servitoriu cu totu obligatu

Graz, 3. Febr. 1857. **W. J. Pock.**

Domnulu meu! (21) 30

Dupa-ce prin intrebuintiarea allopului d-tale amu scapatu cu totulu de tusea mea si de ragusiél'a impreunata cu aceea, de care suferisem septemani si totu odata in urmarea binefacutóreloru resultate ale acestui allopu minunatu de plante miam recastigatu si vocea de mai nainte, me sentiu fórte oblegatu a' Ti multiami din tóta anim'a pentru acésta inventiune salutaria, cum si a recomanda acésta medicina probata, dupa a mea convictiune, la toti càti suferu de pieptu si mai vertosu cantaretiloru. Cu perfecta stima

Peisching, 25 Juniu 1857. **Joanu Bauer.** docente.

Informatiunea despre folosire se alatura la fia-care sticla. Pretiulu unei sticle 1 fl. 25 cr. v. a. Pachetarea se computa cu 20 cr.

Depositulu principale la Franciscu Wilhelm apotecariu in Neunkirchen.

Allopulu de plante genuinu se mai afla in
Sabiiu: Friedrich Thalmayer, comerciante.
Aradu: F. Tones & Comp.
Blasiu: Carol Schieszl. apotecariu.
Alba-Julia, Juliu Fröhlich, apotecariu.
Clusiu: Ed. Valentini, apotecariu.
Brasiovu: Ferd. Jekelius, apotecariu.
Sighisiór'a: J. B. Teutsch, comerciante.

Editoru si redactoru respons. **G. Baritiu** in Sibiiu.

Tipariulu lui **W. Krafft** in Sibiiu.